

Energiatutkimus EU:n 6 PO:ssa

Lasse Mattila
VTT Prosessit

Sisällysluettelo:

- ▼ Suomalaiset 5 PO:n 1998-2002 hankkeissa
- ▼ 6PO:n 2002-2006 yleistavoitteet ja uudet keinot
- ▼ Ydinenergia 6 PO:ssa - fissio ja fuusio
- ▼ Muu energia 6 PO:ssa
- ▼ Lisätietoa

ATS:n syysseminaari 8.11.2002

Suomalaisosallistuminen 5 PO:n 1998-2002 projekteihin

Tekesin tilasto 9/2002

Ohjelma *	Hakemuksia	Rahoitettuja hankkeita	Onnistumisprosentti	Koordinointeja Rahoitettuja
QoL	1504	346	23 %	72
IST	823	266	32 %	27
KASVU	684	268	39 %	43
ENERGIA	227	51	22 %	14
YMPÄRISTÖ	625	149	24 %	14
FISSIO	95	47	49 %	6
INCO	75	27	36 %	8
INNOVAATIO	83	29	35 %	3
IHP	384	132	34 %	39
Yhteensä	4500	1315	29 %	226

Vanhentunut tieto

* Lyhenteiden selitykset:

QoL - Elämänlaatu ja luonnonvarojen hallinta

IST - Käyttäjäturvallinen tietoyhteiskunta

Kasvu - Kilpailukykyinen ja kestävä kasvu

Energia - Energian alaohjelma (Ympäristö, energia ja kestävä kehitys)

Ympäristö - Ympäristön alaohjelma (Ympäristö, energia ja kestävä kehitys)

Fissio - Euratomin Fissio-avaintoiminto

INCO - Eurooppalaisen tutkimuksen kv. rooli

INNOVAATIO - Innovaatio ja pk-yritysten osallistuminen

IHP - Inhimilliset voimavarat ja sosioekonomisen tietopohjan laajentaminen

Suomalaisosallistuminen 5 PO:n projekteihin organisaatiotyypeittäin

Tekesin tilasto 9/2002

	Isot yritykset	PK-yritykset	Yliopistot, korkeakoulut	Tutkimuslaitokset	Muut**	Yht.
QoL	22	42	205	148	33	450
IST	100	98	98	74	43	413
KASVU	71	146	58	117	21	413
ENERGIA	23	8	14	29	5	79
YMPÄRISTÖ	5	16	83	89	13	206
FISSIO	13	1	5	41	2	62
INCO	0	1	10	16	4	31
INNOVAATIO	1	14	2	3	10	30
IHP	2	2	105	17	15	141
Yhteensä	237	328	580	534	146	1825
Osuus	13 %	18 %	32 %	29 %	8 %	100%
Onnistumisprosentti	33 %	29 %	27 %	31 %	25 %	

Vanhentunut tieto

** Muut

Ryhmään kuuluvat mm. valtion organisaatiot, kunnat, kaupungit, sairaalat, yhteisöt.

Osallistumiset/projekti n. 1,5

Euratomin 5 PO:n 1998-2002 projektit

Tilasto 10/2002

PÄÄALUEET	Hankkeiden lukum. (kpl)	"Suomalais-hankkeiden" lukum. (kpl)	Hankkeiden kokonaisbudjetit (M€)
A. OPERATIONAL SAFETY OF EXISTING INSTALLATIONS	71	29	85,4
B. SAFETY OF THE FUEL CYCLE	61	18	131,8
C. SAFETY AND EFFICIENCY OF FUTURE SYSTEMS	15	1	23,8
D. RADIATION PROTECTION	23	10	19,7
E. GENERIC RESEARCH ON RADIATION SCIENCES, TRAINING, INFRASTRUCTURE	108	10	67,2
KAIKKI HANKKEET YHTEENSÄ	278	68	327,9

EU:n rahoitus yhteensä 166,9 M€

Suomalaishankkeet Euratomin 5 PO:ssa 1998-2002

Tilanne 10/2002

PÄÄALUEET	"Suomalais-hankkeiden" lukumäärä (kpl)	EU-rahoitus Suomeen (k€)	Suomalais-osuus EU-rahoituksesta (%)
A. OPERATIONAL SAFETY OF EXISTING INSTALLATIONS	29	2522	5,8
B. SAFETY OF THE FUEL CYCLE	18	1304	2,2
C. SAFETY AND EFFICIENCY OF FUTURE SYSTEMS	1	103	0,9
D. RADIATION PROTECTION	10	559	4,9
E. GENERIC RESEARCH ON RADIATION SCIENCES, TRAINING, INFRASTRUCTURE	10	376	4,9
KAIKKI HANKKEET YHTEENSÄ	68	4864	2,9

Rahoitusosuus "suomalaisprojekteista" 11 %

- EU-rahoitus/projekti keskimäärin vain 72 k€ - mukana paljon verkostohankkeita
- Ydinenergiatutkimuksen kokonaisrahoitus Suomessa on n. 27 M€/v, mistä EU:lta n. 9 % (fuusio mukaan lukien)

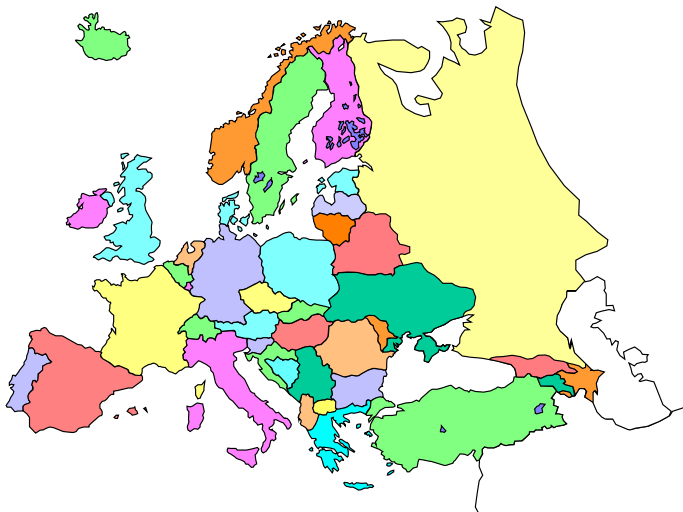
Suomalaisosallistujat Euratomin 5 PO:ssa 1998-2002

Tilanne 10/2002

<u>Organisaatio</u>	<u>Osallistumisia</u>	<u>Koordinaattorina</u>
VTT	34	4
STUK	16	3
Fortum	12	1
Safram	1	1
Posiva	11	
LTKK	5	
HY	3	
Useita muita	1 tai 2	
Yhteensä	89	

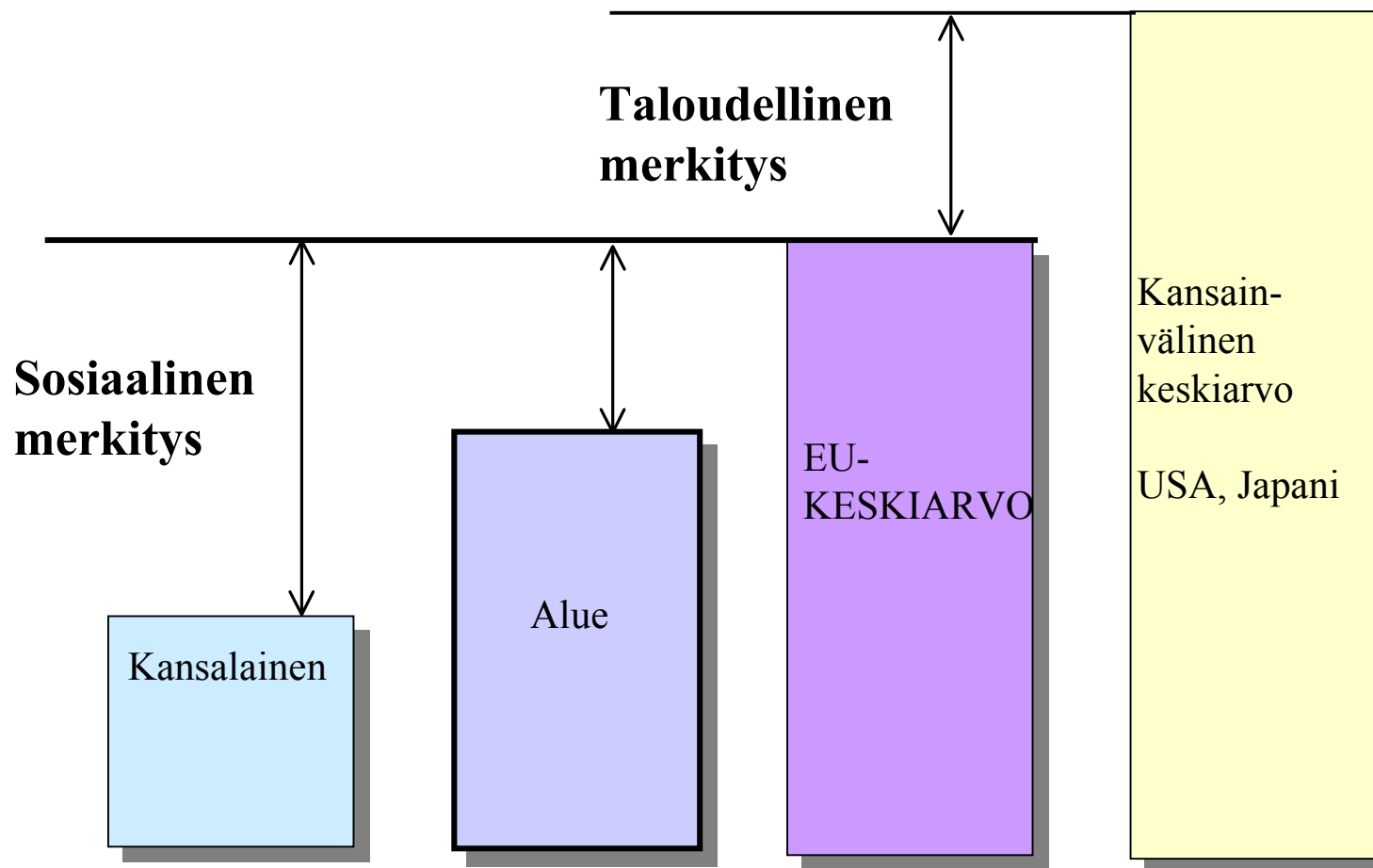
Tutkimuksen 6. puiteohjelma (2002-2006)

- ▼ EU:n tärkein tutkimuksen rahoitusväline
- ▼ rahoittaa kansainvälisiä tutkimus- ja kehityshankkeita, joita ei kansallisesti kannata tai voida toteuttaa
- ▼ kannustaa eurooppalaisia tutkijaryhmiä ja yrityksiä tehokkaampaan yhteistyöhön
- ▼ tavoitteena **eurooppalainen tutkimusalue ERA**
- ▼ uusina keinoina **integroidut hankkeet ja huippu-osaamisen verkostot**
  - myös vanhat keinot säilyvät (kohdennetut projektit, koordinointi-aktiviteetit,...)

Tekes

EU-politiikan taustoja

Uusien keinojen tavoitteet

Integroitu hanke

- ▼ kunnianhimoiset, selkeät tutkimustavoitteet: kriittinen massa!
- ▼ edistää kilpailukykyä, vastaa yhteiskunnan ongelmiin
- ▼ laaja eurooppalainen hankekokonaisuus
- ▼ alaprojektit täydentävät toisiaan

Huippuosaamisen verkosto

- ▼ verkottaa saman alan tutkijoita ja voimavaroja
- ▼ kestävä yhteistyö organisaatioiden välillä
- ▼ ”tehdään asioita yhdessä”
- ▼ eurooppalaisia virtuaalisia osaamiskeskuksia
- ▼ lujittaa tieteellistä ja teknologista osaamista

Koko

Integroitu hanke

- tarvittavan **kattava** tulosten saavuttamiseksi
- **budjetti jopa kymmeniä miljoonia euroja** tutkimusalasta riippuen
- vähintään kolme osallistujaa kolmesta maasta
- **kesto 3-5 vuotta** tai enemmän

Huippuosaamisen verkosto

- tarvittavan **laaja** päämäärien saavuttamiseksi
- vaihtelee aihepiireittäin
- vähintään kolme osallistujaa kolmesta maasta
- **rahoitus 5 vuotta, max. 7 vuotta**
- **verkosto jatkaa toimintaansa rahoituksen päätyttyä**

Rahoitus

Integroitu hanke

”Grant to the budget”:

- hankkeen todelliset kustannukset
- osallistujakohtaiset kustannuslaskentamallit
- rahoitus:
  - t&k-osuus 50 %
  - demonstraatio 35 %
  - konsortion hallinto ja koulutus 100 %
- osallistuja laatii vuosittain selvityksen kuluistaan

Huippuosaamisen verkosto

”Grant for integration”:

- miljoonia euroja, korkeintaan 25 % koko verkoston arvosta
- Rahoitukseen vaikuttavat:
  - yhteistyön taso ja yhteinen ohjelma
  - tutkijoiden määrä
  - tutkimusala
- vuosimaksut: rahoitus pienenee loppua kohden

Arviointikriteerejä

Integroitu hanke

Huippuosaamisen verkosto

- ehdotus vastaa työohjelmassa asetettuja tavoitteita
  - konsortion laatu: parhaat, toisiaan täydentävät osaajat, ”kriittinen massa”
  - hallinnon laatu
-
- tieteellinen ja teknologinen taso: selkeä tavoite ja lähestymistapa
  - resurssit: henkilöt, välineet, rahoitus
  - vaikutukset: ongelmien ratkaisu
=> tulosten hyödyntäminen
=> lisääntynyt kilpailukyky
-
- integraation laatu: pysyvää yhteistyötä, hyvä toimintasuunnitelma
  - vaikutukset:
    - verkosto globaalia kärkikastia
    - verkosto tuo alan osaamiseen jotain uutta, vahvistaa hajallaan olevaa tutkimusta

EU:n laajeneminen, kilpailukyky, tulevaisuus!

Hyvän 6PO:n hankkeen piirteitä

- IP- ja NoE- hankkeiden koordinointi edellyttää kokopäivätyötä ja hallinnointiosaamista
  - Koordinaattori ei ehdi osallistumaan itse hankkeen toteutukseen
  - Koordinointi voidaan jakaa tiimeille
  - Kattava konsortiosopimus tärkeä - ja pakollinen
- Partnereita kandidaatti- ja associated-maista on tärkeää ottaa mukaan
- On tärkeää esittää,
  - miten hanke tukee kansainvälisiä sopimuksia (esim. Kioton sopimusta) ja
  - miten hanke tukee EU:n keskeisiä sosiaalisia tavoitteita ja/tai kilpailukyvyn parantumista
- On esitettävä suunnitelma miten NoE muuttuu lopulta itserahoitteiseksi
- On määritettävä selvästi tulostavoitteet ja tulosten hyödyntäjät
  - Technology Implementation Plan -luonnos jo hakemukseen

Yhteisön tutkimuksen kohdentaminen ja integrointi **13 300**

Ensisijaiset aihealueet: **11 300**

1. Biotieteet, genomitutkimus, terveysalan bioteknologia
2. Tietoyhteiskunnan teknologia
3. Nanoteknologia, nanotieteet, älykkäät materiaalit, uudet tuotantomenetelmät ja -laitteet
4. Ilmailu ja avaruus
5. Elintarvikkeiden laatu ja turvallisuus
6. Kestävä kehitys, globaalimuutos ja ekosysteemit
7. Kansalaiset ja hallinto osaamisyhteiskunnassa

Useita aloja kattavat toimet:

1. Poliitikkojen tukeminen, tieteellisten ja teknologisten tarpeiden ennakointi
2. PK-yrityksille suunnatut toimet
3. Kansainvälinen yhteistyö

Yhteinen tutkimuskeskus

555

430

315

760

ERAn jäsentäminen

1. Tutkimus ja innovointi
2. Inhimilliset voimavarat ja liikkuvuus
3. Tutkimusinfrastruktuurit
4. Tieteen ja yhteiskunnan suhteet

2600

ERAn lujittaminen

1. Tutkimuksen koordinointi
2. Euroopan tutkimus- ja innovaatiopolitiikkojen kehittäminen

270

50

EURATOM

1. Fuusiotutkimus
2. Radioaktiivinen jäte
3. Säteily

1230

750

90

50

Muut ydinalan toimet

50

Yhteinen tutkimuskeskus

290

6 PO yhteensä 17 500 M€

Euratomin 6 PO 2002-2006

Aiheet 1/2

- ▼ Fusion 750 M€
- ▼ Management of radioactive waste 90 M€
  - Geological disposal of spent fuel and long-lived wastes
  - Partitioning and transmutation
  - Concepts to produce less waste in nuclear power generation
    - Polttoaineet, polttoainekierrot, reaktorikonseptit
  - Cross cutting issues (aktinidit)
- ▼ Radiation protection 50 M€
  - Quantification of risks at low and protracted doses
  - Better integration of European research on:
    - Medical exposures and natural sources of radiation
    - Protection of the environment and radioecology
    - Risk and emergency management
    - Protection of the workplace

**Rahoituksesta
n. 15 % kuluu
hallintoon ja
tukitoimiin**

Euratomin 6 PO 2002-2006

Aiheet 2/2

- ▼ Other activities in the field of nuclear technology and safety   50 M€
  - Safety of existing installations
  - Innovative concepts
  - Education and training
  - Cross cutting issues, infrastructure (mm. tutkimusreaktorit)
- ▼ Yhteinen tutkimuskeskus (JRC)   290 M€
  - Radioactive waste management and safeguards   (186 M€)
    - Institute for Transuranium Elements , P&T,
European Safeguards R&D Association
  - Reactor safety, radiation metrology   (89 M€)
  - Personnel for dismantling JRC facilities   (15 M€)

**Rahoituksesta
n. 15 % kuluu
hallintoon ja
tukitoimiin**

FUSION Teknologiaohjelma 2003-2006

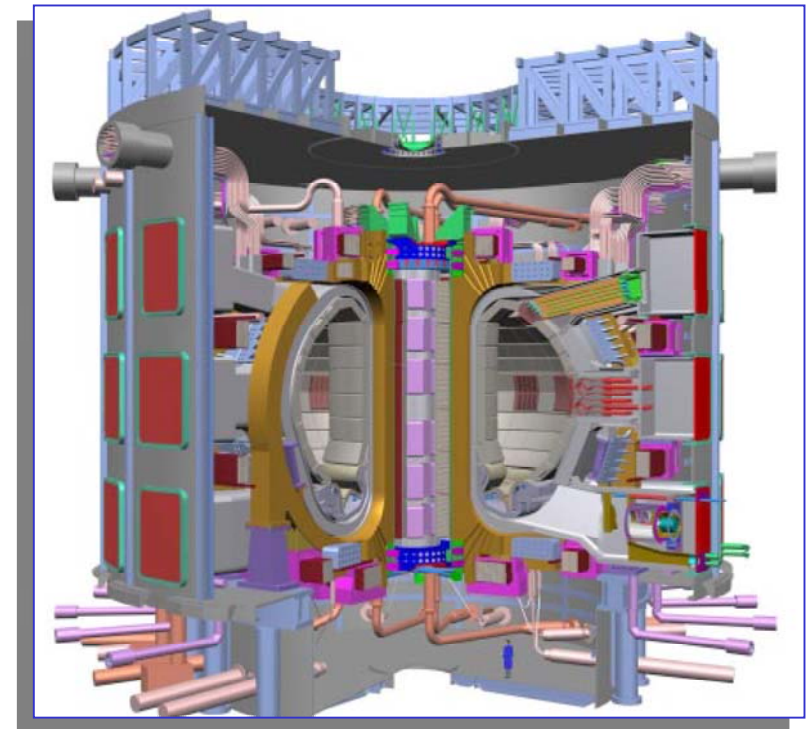
- Laitokset:** VTT (PRO, TUO), TKK, TTKK, LTKK, HY ja teollisuus
- Laajuus:** 3,8 milj. € / n. 35 htv vuodessa
- Rahoitus:** Tekes/Euratom/Suomen akademia+tutkimusyksiköt itse+teollisuus
Kukin ryhmä rahoittaa n. kolmanneksen
- Koordinaatio:** VTT Prosessit
- Teollisuus:** Finnish Materials Group & Remote Handling Group (useita yrityksiä)
Outokumpu Poricopper: suprajohteet, erikoiskuparit
Metso Powdermet: monimetallikomponentit
Fortum: EFET-teollisuuskonsortion partneri (7 partneria)
- **Plasmatutkimus:** Aktiivisesti mukana Euratomin JET-yhteiskokeessa ja Saksan ASDEX-ohjelmassa painopisteenä reunaplasmailmiöt
  - **Materiaalit:** monimetallikomponentit, Cu/SS-liitokset, lujat kuparit suprajohteet, plasmaa kohtaavat materiaalit
  - **Kaukohoolto:** vesihydrauliset manipulaattorit ja huoltotyökalut hitsaus / leikkausrobotit

Euratomin fuusio-ohjelma on ERAa käytännössä!

ITER Status

- **ITER Final Design valmis**
  - 500 MW, 400 s, fuusiovahvistus $Q > 10$
  - steady-state, $Q > 5$
- **ITER-neuvottelut käynnissä**
  - ITER Legal Entity (ILE), sijoituspaikka ja kustannusten jako
  - USA ja Kiina vakavasti tulossa mukaan
- **Neljä Sijoituspaikkaehdokasta**
  - Cadarache (Marseille) ja Vandellós (Barcelona)
  - Clarington (Toronto) ja Rokkasho, Japani
- **Neuvottelutulos ja rakennuspäätös 2003-2004**
  - kriittisten komponenttien tilaukset heti käyntiin (mm. suprajohteet, tyhjäkammio, jne ..)
  - rakentaminen alkaa kaksi vuotta päätöksen jälkeen ja kestää 8 vuotta.
  - hinta-arvio 4,5 mrd €
(suora rakennuskustannus 3,8 mrd €)

EU:n 6PO:n painoalue: Kestävä kehitys, globaalimuutos ja ekosysteemit

Kestävät energiajärjestelmät 810 milj. €

- ▼ uudistuvat energialähteet, energiansäästö ja energiatehokkuus, puhdas liikenne, polttokennot, vetyteknologia, aurinkokennoteknologia ja biomassa, CO₂-talteenotto, 0-päästöinen energiantuotanto

Kestävä pintaliikenne 610 milj. €

- ▼ ympäristöystävälliset, turvalliset ja kilpailukykyiset liikennejärjestelmät ja ajoneuvot, uudet ajoneuvoratkaisut, laatu, turvallisuus, kierrätettävyys, kustannustehokkuus liikenteessä

Globaalimuutos ja ekosysteemit 700 milj. €

- ▼ kasvihuonekaasujen päästöjen ja hiilinielujen vaikutukset, veden kierto
- ▼ biodiversiteetti, ekosysteemit, ihmisten toiminnan vuorovaikutus luonnon kanssa,
- ▼ aavikoitumiseen ja ilmastonmuutokseen liittyvät luonnonkatastrofit
- ▼ ilmastonmuutoksen maailmanlaajuiset seuranta järjestelmät

6 PO Kestävät energiajärjestelmät

Lyhyt-keskipitkä tähtäin

- ▼ DG TREN hallinnoi
- ▼ Painopiste **demonstrointi**
- ▼ Markkinoille n. 2010 mennessä
- ▼ Pää toteuttajia teknologian toimittajat ja soveltajat (teollisuus)
- ▼ **Ei NoE-keinoa käytössä**
- ▼ Puhdas energia, etenkin **uusiutuvat energialähteet ja niiden integrointi energiajärjestelmiin**: varastointi, jakelu, käyttö
- ▼ Energiansäästö ja energia-tehokkuus (erityisesti rakennuksissa, **CHP** ja poly-generation, **jäähdytys** tärkeä)
- ▼ **Vaihtoehtoiset polttoaineet** ja niiden integrointi liikennejärjestelmiin (bioperäiset, maakaasu, vety; 20 % v. 2020; kaupunkien liikenne)

Keskipitkä-pitkä tähtäin

- ▼ DG RTD hallinnoi
- ▼ Painopiste **tutkimus**
- ▼ Markkinoille 2010 => ....
- ▼ Pää toteuttajia tutkimusyksiköt
- ▼ **Polttokennot** ja niiden sovellukset (50 €/KW/liikenne, 300 €/kW/ paikalliset)
- ▼ Uusi teknologia energian kantajiin/siirtoon ja varastointiin (**vety**, sähkö)
- ▼ Edistykselliset uusiutuvat (aurinkokennot, biomassa)
- ▼ **CO₂-talteenotto**, 0-päästöinen energiantuotanto fossiilisista pa:sta
- ▼ Sosioekonomiset työkalut ja konseptit (ulkoiset kustannukset)

Suomesta kovin vähän Eol-kiinnostusta!

Lisätietoa

▼ Lähiajan tapahtumia:

- Seminaari: Mitä 6 PO:lla tavoitellaan ja mitä on ERA?
Marina Congress Center,
26.11. klo 13-18. Maksuton
<http://www.tekes.fi/eu/fin/6po/eraseminaari.html>
- Valmennusohjelma EU-tutkimus- ja kehitysprojektien hallintaan
TKK, Koulutuskeskus Dipoli,
27.11.02 ja 9-10.1.03
Minna.Keinonen@teonsana.fi

▼ Kontakteja:

Kansalliset yhteyshenkilöt:

- Euratom - Fission: Jorma Aurela, KTM
- Euratom - Fusion: Juha Linden, Tekes
- Energia ja liikenne: Teija Lahti-Nuuttila, Tekes

KTM:n asettama Fission-tukiryhmä:

- Pj. Jorma Aurela, KTM
- Siht. Heikki Holmström, VTT Prosessit

Suomen EU - T&K -sihteeristö, 6 PO

- <http://www.tekes.fi/eu/fin/6po/index.html>
- Erityisesti: Kuudes puiteohjelma ja energiateknologia, 9.10.2001
http://www.tekes.fi/eu/fin/6po/asiakirjat/roadshowkalvot/Energia_Vaasa_Karin%20Wikman.ppt Click: [URL](#)